

Budapesti Illusztrációs Fesztivál

GRAFIKA OVER ALL

Maczó Péter

Gondold meg, mit mondasz, és mondd, amit gondolsz! –

KURT WEIDEMANN

Október régebben múzeumi hónap volt. Nem tudom, hogy ez aktuális-e még, de szinte minden hétvégére esett valami érdekes vagy fontosnak vélt esemény, koncert, könyvvásár és bemutató...

Számunkra talán éves viszonylatban is az egyik legjelentősebbnek mondható a Magyar Képzőművészeti Egyetemen megrendezett első illusztrációs fesztivál – ilyen még nem volt! Ami pedig a mottót illeti: ezt a beszámolót a kiállítás létrehozói, tervezői írták meg, úgy, hogy öt kérdést kaptak – egyszerre, ám külön-külön –, tehát egymás válaszait nem ismerhették, vagyis a beszélgetés-

szerűen elhangzott véleményük egészen személyes – és talán ilyen sem volt még...

Partnereim Békés Rozi, Herbszt László, Kara György, Révész Emese és Simon Attila, akik nem csak alkotók, de tanárok is.

Bizonyos egybeesések, azonos gondolataik – miként rajzban az át- meg átrajzolt kontúrok – erősíthetik egymást.

1. Rajz vagy grafika – és illusztráció –, szerinted mi a lényegi különbség?

BR: Ez nekem nehezen definiálható, mert ezek a kategóriák folyamatosan áramlanak egymásba. Az illusztráció alapvető eleme a rajz, a vonal, a grafika már képi igénnyel készül. Az illusztrációnál jelen van a szöveg, amihez rendelődik a kép és jó ha a grafikus a saját gondolatait is kifejezi bennük.

RE: Mondanám, hogy a szöveges referencia megléte vagy hiánya a különbség – de ez így nem igaz. Hiszen lényegét tekintve minden mitológiai, biblikus tárgyú ábrázolás illusztráció, de a verbalizálás lehetősége minden jó mű ismérve. Ha szoros értelemben grafikában és könyvillusztrációban gondolkodom, akkor a jó illusztrációt egy összművészeti produktum részeként értelmezem, ahol a könyv mint művészeti tárgy adja a keretet.

Herbszt László fogadófala

A befogadó részéről mindez egyfajta intermediális élményt hozhat létre, ahol kép és szöveg, egymással párhuzamosan és egymást áthatva alakít ki egy közös kép-szöveget.

KGY: A fő különbség, hogy a rajz, a grafika legtöbbször az alkotó belső inspirációjának eredménye, míg az illusztráció tárgya mindenképp külső hatás a művészre. Irodalmi műhöz, tudományos munkához, bármilyen írott, íratlan kommunikációs szándékhoz készülhet illusztráció. Az inspiráció kívülről jön, alkalmazott művészeti feladat, ideális esetben az irodalmi művel egyenértékű művészi eredménnyel.

HL: A rajz vagy (kép)grafika önálló szubjektív műfaj, míg az illusztráció valamilyen okból készül (pl. könyvben irodalmi szöveg mellé, lemezborító,

kereskedelmi illusztráció, magazinillusztráció), éles helyzetben mindig van megrendelő.

SA: Nem minden rajz illusztráció, és nem minden illusztráció rajz. A lényeg az, hogy az illusztráció minden esetben vonatkozik valamire, van valamilyen verbális tartalom, amit magyaráz, színesít, új nézőpontba helyez.

Van egy történet, s hogy az fikció vagy a valóság megragadásának valamilyen kísérlete, az lényegtelen, de az illusztrációnak minden esetben van egy verbális háttérzága, amire támaszkodhat. Van mögötte egy történet. Lehet az egy regény vagy éppen a máj működésének leírása, de mindenképp van valami szöveges alap, amire támaszkodik. Ilyen értelemben a művészettörténet kilencven százaléka illusztráció.

2. Az illusztrátor/grafikus milyen viszonyban legyen a mű alkotójával, aki a gondolatot/szöveget adja?

HL: Mindenképpen olvassa el, ha lehet többször, a szöveget az illusztrátor. A mű szerzője és az illusztrátor közötti kapcsolat általában azon alapul, hogy a szerző elfogadja az illusztrátort.

RE: Az alkotó részéről az illusztráció némileg kötöttebb mozgástér, hiszen kiinduló-

Bal oldalon Pikler Éva, feljebb Hódi Rezső és Hanga Réka illusztrációi

megértését segíti vizuálisan. A szájbárágós illusztráció inkább ront a szöveg és az olvasó kapcsolatán, szegényítve az élményt. De van egy másik véglet is, a használati utasítások ábrái (azok is illusztrációk), ahol az érthető, tiszta, logikus ábrázolás a szájbárágás alapkövetelménye. (Ilyen egy bútor otthoni összeszerelését segítő rajz. Ha nem értelmezhető a rajz, bénázik, és ideges lesz a vásárló.)

SA: Nem árt, ha a grafikus szereti a szöveget, inspirálja és érdekli a történet, a téma.

pontja egy szöveges tartalom. Mégsem hinném, hogy ez a szöveg feltétlen kiszolgálását jelentené. Olyasmi inkább mint a klasszikus páros tánc, aminek a szépségét éppen az adja, hogy a táncoló saját magát a koreográfia ismeretében és partnerével együttműködésben fejezi ki.

Egyszóval jó esetben az illusztrátor szabad akaratából társul egy szöveghez, anélkül hogy alávetné magát, azt inkább inspirációs forrásként használja. A legjobb illusztrátoroknak ugyanolyan jól felismerhető egyéni stílusuk van, mint bármely képzőművésznek. Nem váltanak hangot minden könyvben, csak saját világukat adják hozzá. Ezt az egyenrangú, egymást inspiráló művészi viszonyt testesíti meg például Eszterházy Péter és Szűts Miklós *A bűnös* című kötete.

KGY: Ha irodalmi mű illusztrálása a feladat, az ideális viszony a szöveg és kép között a szabad párhuzamosság, és nem a szolgai alárendeltség. A kreatív, autonóm illusztráció a szöveggel egyenértékű élményt nyújt, a szöveg mélyebb

Ritka az, hogy valós, személyes kötődés nélkül értelmes illusztráció szülessen. De a személyes ismeretség tapasztalatom szerint legalább akkora háttérny lehet, mint előny.

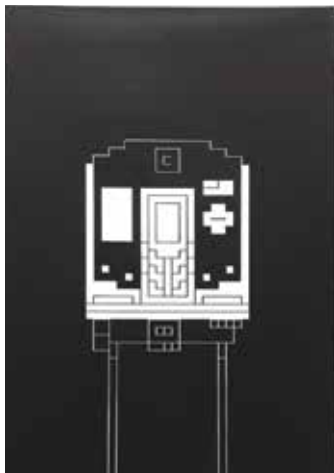
Gyakoriak az összeszokott szerzőpárok is. Ez egy igen speciális eset, amik csodákat tudnak teremteni, a két alkotó szinte szimbiózisban tud dolgozni és egészen más minőség szület-
het mindkét területen!

BR: Szerintem akár kortárs, akár régebbi szerző, nagyon fontos, hogy a szöveg jó és inspiráló legyen.

Ez indíthatja el azt a gondolatfolyamatot, amelyből jó, kifejező rajzok születhetnek.

A jó irodalom inspirál, szellemi töltetet adhat a rajzhoz. Ha kortárs szerzővel dolgozom, akkor ő beleszólhat a rajzba, ezért nagyon fontos, hogy nagyjából azonos legyen az ízlésünk.

3. Egy illusztráció (szoktuk mondani) fiction vagy non fiction. Az előbbi az alkotó vizuális fantáziáját tükröző, stílusában, kifejezésében és mondanivalójában szabadon szárnyaló grafika. Szinte autonóm.

És néha az utóbbi is? Vagy az üzenet megjelenítésének szigorú elvárásai vannak? Ezek a kötöttségek meddig terjednek?

RE: A tudományos illusztrációban számomra épp az a kérdés, hogy az információ kötött és pontos előadása mellett miként lehet az ábrázolást művészi szintre emelni. Ha csak az anatómiai albumokra gondolunk, Vesaliustól Barcsay Jenőig számos példa igazolja, hogy a művészet nem az önkifejezés szabadságánál kezdődik (vagy végződik).

A tudományos illusztráció talán közelebb áll a tervezőgrafika gondolkodásmódjához, amennyiben összetett folyamatokat és jelenségeket kell világos vizuális információvá alakítani. Ugyanakkor, minden kötöttség ellenére, a tudományos illusztráció is bőven teret ad a kreatív megoldásoknak mind stílári, mind képi megoldások tekintetében.

HL: A non fiction, mondhatni szakillusztráció más szóval. Ide tartoznak a tudományos művek illusztrációi, önéletrajzi

jellegű könyvek illusztrációi (például a *Lázadó lányok* sorozat), és szerintem az infografika és a turisztikai illusztráció is, de lehet térkép vagy bármi más, ami a verbális információt kiváltja vagy erősíti grafikai eszközökkel. Mivel megrendelés, ezért a megrendelő a briefben vagy személyes beszélgetéskor elmondja, hogy mi az elvárása, mi legyen a központban, mi legyen hangsúlyos vagy kevésbé hangsúlyos. A kötöttségek azért kellene, mert különben nem lesz hiteles a munka: illusztráltam Hold-térképet gyerekeknek és

Bal oldalon Lőrincz Attila és Veress Tamás grafikája, jobbra Kárpáti Tibor, Vörös Botond és Kohut András

ott igen fontos volt a geológiai viszonyok pontos tartása.

BR: Ebben a kategóriában még nem dolgoztam, de megemlíteném Charley Harper (amerikai festő, illusztrátor) *The Golden Book of Biology* című könyvét, ami a művészet és az ismeretterjesztés határmezsgyéje a realitást követő, mégis erősen stilizált rajzaival. De itt a kiállításon is nagyon tetszett Nemes Anita *Budapest Kollektív* című munkája, ami akár lehetne a fiction-csoportban is. Vagy említhetem Peter Grundy angol illusztrátort, aki

az infografikában készít szinte illusztráció értékű képeket. Gondolom, ez a kiadó és a rajzoló közötti megegyezés, vagyis az, hogy mi a kiadó szándéka a könyvvel.

Nekem megvolt a Jávorka-Csapody: *Erdő mező virágai* könyv, Csapody Vera szép és pontos rajzaival.

KGY: A *fiction* kategória a kiállításon az irodalmi művekhez készült illusztrációk csoportja, a *non fiction* kategóriába a tudományos vagy ismeretter-

jesztő, tájékoztató, oktató szövegekhez készült munkák kerültek.

Az első kategóriában valóban szabadon csapong a fantázia, változatosabbak a választott eszközök, technikák, stílusok. A *non fiction* kategória fő köztöttsége a szöveget láttató érthetőség, bár ez nem korlátozza az ábrázolás kreatív ötletességét, az eszközöket és a stílust.

SA: Talán a *fiction* illusztráció az a világ, ahol az alkotó személyes stílusának a legnagyobb tere van, a legjobban kibontakozhat.

Minden más alkalmazott alkotói műfaj lényegesen kötöttebb. Más területeken sokkalta fontosabb a téma, a terület által adott kötöttség, amelyekhez alkalmazkodni kell, ha azt akarjuk, hogy helyesen értelmezzék azt, amit a közönség elé tárunk.

Ezen az oldalon Makhult Gabriella, Herbszt László és Ferth Tímea grafikai láthatók

4. *Silent book.* – Külön kategória a kiállítás anyagában. Mint műfaj, mennyiben más a helyzete a *non fiction* könyvekhez viszonyítva?

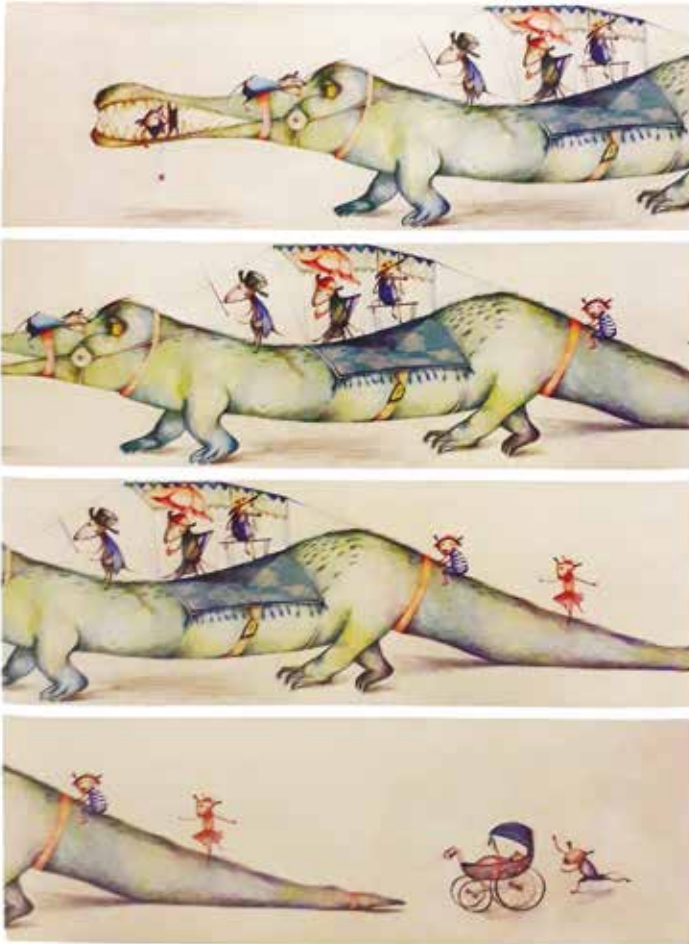
SA: Csak képekben elmondani egy történetet a szöveg támogatása nélkül különleges kihívás.

Természetesen, ha egy ismert történetről van szó, az megkönnyíti a helyzetet, de aki egy ismeretlen eredeti történetet tud elmesélni csak képekkel, annál nincs nagyobb vizuális teljesítmény.

HL: Teljesen mások az olyan könyvek, amelyekben a kép meséli el a sztorit szöveg nélkül. Ez a kategória ma Magyarországon szinte eladhatatlan még, a mi könyvkiadásunk szembemegy a világ többi részével. Külföldön gyakran hallom, hogy jók a magyar illusztrátorok, de ennyi szöveggel náluk eladhatatlan a könyv.

BR: Ez számomra eléggé ismeretlen műfaj. A pszichológusok szerint jó, ha nem felolvassuk a történetet, hanem saját szavainkkal mesélünk a gyerekeknek, aki közben kedvére böngészheti a képeket.

5. És végül (mint swot-elemzéseknel szokás) érzéseid és a látvány alapján mondd egy jó (legjobb?) és egy rossz (ha nem is legrosszabb) tapasztalást a kiállításról / a munkákról!
Nyilván nem személyre vonatkozóan, hiszen a díjazás már megtörtént.

KGY: Nagyon örülök, hogy a kiállítás létrejött, és megmutatta az eddig háttérben lévő műfaj hazai erejét és színvonalát. Az anyagot – szerettem még némi szűrés után – bárholva el merném vinni a világban. A nekem legjobban tetsző munkák azok, ahol a szakmai, rajzi tudás is látszik. Az ilyen alkotó bármit meg tud csinálni. Szabadon választja a műhöz illő stílust, eszközt, egyszerűbb, stilizált vagy bonyolultabb realisztikus kifejezési formát. Valódi és méltó társa tud lenni az írónak, a szöveg alkotójának. De vannak a kiállításon olyan kedves, minimalista, trendi,

Nekünk régen volt egy ilyen és a fiam nagyon szerette.

RE: A *silent book* (magyarul képkönyv) minden illusztrációs műfaj között a legnagyobb szabadságot nyújtja a grafikusnak. Olyan műfajról van szó, amely egy történetet, gondolati folyamatot a szöveg teljes mellőzéseével, csak képekkel mond el. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy minden, amit más esetben az író megtesz, így a környezet rajza, a karakterek bemutatása, a drámai alapszituáció felvezetése, majd kibontása a képkötő feladata. Sokak szerint a kortárs grafika egyik leginnovatívabb ágáról

van szó, hiszen képkorszakban élünk, ahol a közönség igen fogékonyak bizonyul a képek által elmesélt történetekre.

KGY: A *silent book* esetében legtöbbször a témát is a rajzoló választja, és bontja ki képsorozattal, néha minimális szöveggel kiegészítve, amit szintén ő ír. Így ez a kategória mindenestül autonómnak tekinthető.

Ha kívülről jön a téma, a megoldás módjában akkor is minden a rajzoló fején és kezén múlik.

vagy »édebédi« munkák is, melyek megoldják ugyan a feladatot, de akiknél azt látom, hogy a tudásból, eszköztárból ennyire futja, saját határaik között őket. Az ő munkáik kevésbé tetszenek. Mégis, közülük azok a jobbak, akiknél látom ugyan a rajzi korlátokat, de az észjárásuk egyedisége átbillen-ti őket a jó illusztrátorok közé.

SA: Legjobb és legrosszabb élmény kapcsán, nekem maga a kiállítás és annak a megszületése a legjobb élmény, ahogy lépésről lépésre haladtunk a megvalósítás felé, és valahogy minden össze akart jönni. Folyamatosan egymás után csatlakoztak programok és egy irányba mutattak az akaratok. A legrosszabb benyomás nem a kiállításához kapcsolódik, ha-

nem egy jó tízéves élmény, ami miatt szerintem nagy szükség van az ilyen eseményekre és arra, hogy az illusztráció helye és szerepe átalakuljon a magyar közgondolkodásban. Több mint tíz éve dolgoztunk egy nagy nemzetközi márkának. Akkoriban már jó pár éve tartott az együttműködésünk, amikor is jött egy arculatfrissítés nemzetközi szinten. A nemzetközi arculatfrissítés eredményeként egy izgalmas, játékos, illusztratív elemeket is bátran felvonultató vizuális világot alakított ki a megbízott, jó nevű design cég. Egy grafikus számára igazi Kánaánnak ígérkezett dolgozni ezzel az arcullalattal. El is kezdtük a munkát. Egy idő múlva viszont jött a visszajelzés a sales csapattól,

Dániel András, Máray Mariann és Kovács G. Tamás, Remsey Dávid illusztrációi

hogy az emberek nem értik, mit keresnek az illusztrációk a különböző kiadványokban. Rá kellett jönnünk, hogy a magyarok számára az illusztráció egyenlő azzal, hogy az adott dolog gyerekeknek szól. A magyarok elszoktak attól, hogy felnőtteknek szóló vagy akár üzleti tartalom esetében is lehet illusztrációt használni. Azóta is fontos küldetésnek tartom, hogy ezen a szemléleten változtatni tudjunk. Ez a kiállítás is egy kis lépés, hogy változtassunk az illusztráció megítélésén és helyén a kultúrában.

BR: Nagyon fontos, hiánypótló kiállítás ez, ezt érezkelni lehetett abból is, hogy milyen sokan jöttek el a megnyitóra. Nekem nagyon érdekes volt látni mások munkáit. Tanulságos seregszemle, ami felér egy tapasztalatcserével. Némely munkánál azon gondolkodtam, hogy megrendelésre készült-e, vagy az alkotó

csak magának csinálta, annyira szabadnak éreztem. Számomra nem volt kiugróan jó közöttük, de színvonalas volt a mezőny. Nálunk több, külföldön létező műfaj hiányzik, mint például az újság-, vagy magazinillusztráció, vagy a divatrajz. Sajnos eltűnt a karikatúra is... Szóval lehetne bővíteni a mezőnyt. Remélem, a következő alkalommal nagyobb helyet kap a kiállítás, így nem kell a munkákat egymás mellé szorítani. De így is örülni lehet annak, hogy létrejött és köszönet mindenkinek, aki dolgozott benne.

HL: Igazából rosszat nem tudok mondani, mindkét kiállítás sikeres eddig, sok látogatóval és kurátori tárlatvezetéssel (a minap székesfehérvári gimnazistáknak tartottam ilyet).

Nagy feladat volt 450 regisztrált alkotó, 2600 feltöltött pályamű. Ezt a sok munkát 15 tagú előzsűri szűkítette le, 228, ill. 102 kiállított munkára.

RE: Amikor a több ezer alkotás beérkezett, először a kétségbeesés vett erőt rajtunk, mert tömegesen érkeztek gyenge, dilettáns munkák is. Az előzsűri munkája már némi képp letisztította az összképet,

de igazán meggyőzővé a kiállításon vált. Ott együtt szólaltak meg a jó és erős munkák.

Ekkor megnyugodtunk, hogy van mit megmutatni a magyar illusztrációból a világnak. Ha mégis van némi hiányérzetem, az a bátor munkákra vonatkozik. Sok a biztonsági játékos, kevés a merész, formabontó, új utakat kereső munka.

Véleményem szerint ez éppúgy következik a Z generáció, mint országunk általános konzervativizmusából. Ha valamit várnék a két év múlva esedékes tárlattól, az éppen a művészi profizionalizmussal párosuló merészség. Persze az illusztrátor nem magányos játékos, munkáját akkor tudja megmutatni, ha ehhez járulnak majd innovatív kiadók és progresszív írók fogékony közönség.

Nos, ami a kiállítás anyagát és annak válogatását illeti, fontos az eredmény, amivel a látogatók találkozhattak: igazán gazdag. Nem véletlen, hogy annyian voltak kíváncsiak erre a bemutatóra, mert már régóta érett a helyzet, hogy a széles szakmai és olvasói réteg megismerhesse – egymást. Nem csak a gyermek- és ifjúsági könyvek terén (bár talán ott tűnik a legjelentősebbnek) új és friss – néhol kísérletezően izgalmas – munkákkal találkozhatunk a Képzőművészetin.

Tehát tartalmát tekintve valóban sikeres volt az első budapesti illusztrációs fesztivál.

Ám – az objektív szemlélő pózát fel nem adva – néhány keresetlen mondatot kell hozzáfűznöm. Ez pedig a körülményekre vonatkozik. Az, hogy az Andrassy úti épület szégyenlősen takargatja arcát, cseppet sem véletlen (bárha a renoválás jelei volnának ezek), mert a belső, erősen kopot-

tas díszítő aranyozás az egyetlen, ami a sötét folyosókon fényt ad. A terem világítása, amelyből két kisebb szekciót is megtekinthetünk (olasz válogatás és a Bauhaus oldalági képeivel), szerényebb az utóbbiakhoz viszonyítva. A bőséges anyag csak háromsorosan fért el, s bár a rendezés

igyekezett a helyet jól kihasználni, sajnos a felső régiókban szereplőket a néző csak távolabbról láthatta, akkor sem igazán jól: az illusztráció nem plakát.

Az apró részletek, finom nüanszok és a szöveges, könyves, tárgyi környezet is érdekes volna, hiszen a grafika nem független a gondolatától – szerintem.

Valójában a kettő szimbiózisa.

Egy tárgy maga...

Ami körülményeit tekintve még szomorúbb volt, az a kopottas előadó, ahol – a rendezvényhez kapcsolódóan – Orosz István (jósántából) Magritte-felfedezéséről tett önvallomást.

E. A. Poehoz méltóan jócskán felcsigázta az irodalom és az illusztráció iránt érdeklődőket... Nagyon izgalmas volt!